

VANJSKO POLITIČKE DILEME SUVREMENE AMERIKE

Vjerojatno nikad dosada u američkoj povijesti debata o vanjskoj politici nije imala tako intenzivan karakter, niti su u tolikom stupnju došli u raskorak proklamirani vanjskopolitički ciljevi s unutrašnjopolitičkim razvitkom. Velika debata što se posljednjih nekoliko godina vodi u SAD o daljnjem pravcu američke vanjske politike i karakteru obaveza koje Amerika može preuzeti, ali u slučaju potrebe i stvarno ispuniti, simptomatični su kao naznaka perspektiva američke politike i mjesta, što ga, bez obzira na sve inovacije, SAD mogu zauzeti u slijedećem razdoblju. U svakom slučaju sedamdesete godine bitno se razlikuju od bilo kojeg dosadašnjeg razdoblja međunarodnih odnosa i nemoguće je praviti bilo kakve komparacije u pogledu postavljenih ciljeva američke politike i snaga koje stoje na raspolaganju za njihovo ostvarenje. Kennedyeve riječi: »Neka svaka nacija zna — bez obzira da li nam ona želi dobro ili zlo — da ćemo mi platiti svaku cijenu, podnijeti svaki teret, izložiti se bilo kojim teškoćama, pomoći svakog prijatelja, suprostaviti se svakom neprijatelju i osigurati opstanak i uspjeh slobode«¹, zvuče danas prilično prazno i nemaju svoju realnu vrijednost, kako zbog opće izmjenjene međunarodne situacije, tako isto i zbog razvoja odnosa u samim SAD.

Prije deset godina predsjednik Kennedy, uvjeren u snagu Amerike, njezine visoke postavljene vanjskopolitičke ciljeve naslijeđene iz razdoblja hladnog rata i prilično pojednostavljenu sliku tadašnjih međunarodnih odnosa, proglasio je Ameriku »stražarom na zidinama slobodnog svijeta«, ali u proteklom rasponu od deset godina mnogo toga se izmijenilo u međunarodnoj zajednici i čitav niz čimbenika stavio je u sasvim drugačiji kontekst Kennedyeva globalna razmišljanja. Široke američke obaveze globalnih razmjera, od isključivo vojnih, moralnih i političkih, postale su formalno još šire, ali u svom karakteru znatno labilnije. Suvremeni tokovi međunarodnog razvoja, izmjena pravca međunarodnih odnosa i sazrijevanje novih subjekata učinili su da su, bez obzira na militarnu snagu supersila, a posebno Sjedinjenih Država, novi

¹ J. F. Kennedy, cit. prema: P. Seabury and Aron Wildawsky, U. S. Foreign Policy: Perspectives and Proposals for the 1970. s. New York, 1969, S. 2.

trendovi međunarodnog života znatno smanjili praktičnu vrijednost američkog globalizma, vraćajući Ameriku realnostima suvremenog svijeta i riječima iskusnog Johna Quincy Adamsa, koji je svojedobno isticao da ako žele uspjeti SAD moraju pomoći nezavisnost i slobodu svih zemalja, ali najprije se moraju same izboriti za svoju slobodu.²

U tom sukobu između širokih globalnih obaveza i napora da se tokove američkog angažmana vrati na realne osnove, leže danas osnovni elementi velike debate o vanjskoj politici SAD koja ima svoje praktične političke rezultate i teorijske vrijednosti perspektivnog razmišljanja. Bez obzira na pokušaje da se na bazi tzv. cikličke teorije američkog angažmana i dezangažmana³ pokuša pikazati sadašnji trend debate o vanjskoj politici kao normalnu i zakonitu pojavu, činjenica je, da intenzitet dosadašnjih diskusija čini osnovnu karakteristiku promatranja vanjske politike SAD i da je bez nje nemoguće naznačiti bilo kakve perspektive novog djelovanja.

U dijalogu tzv. globalista i neoizolacionista na najbolji način moguće je pratiti prošlost, sadašnjost i budućnost američke politike, a istodobno oba pravca stoje čvrsto povezana s unutrašnjim razvojem Amerike i vlastitom percepcijom njezine vrijednosti. Dio američkih teoretičara i političara, tzv. globalisti, smatra da je Amerika, bez obzira na trenutne teškoće, supersila s najvećom privrednom, vojnom i političkom snagom i da s obzirom na to SAD moraju zadržati svoje široke obaveze, čime se i dalje jačaju američki interesi i šire američki utjecaji. Druga skupina — neoizolacionista — ističe da s obzirom na izmjene u međunarodnim odnosima i međunarodnoj multipolarnoj zajednici, kao i obzirom na sve veći stupanj unutrašnje krize u SAD, treba američke interese i utjecaje postaviti znatno realnije, pri čemu se direktno pledira za smanjivanje američkog angažmana.

Uvjetno nazvani globalisti i neoizolacionisti tvore dva osnovna smjera promatranja američke politike premda se o točnosti samih termina svakako može diskutirati. Naime, tzv. izolacionisti ili neoizolacionisti ne vide ulogu SAD u napuštanju svih obaveza, prekidanju svih saveza ili u ulasku u potpunu »splendid isolation«. Oni se zalažu za realizaciju internacionalne uloge SAD, za pružanje pomoći stranim zemljama, održanje i jačanje NATO-a i Saveza za progres, ali u svemu tome traže realnije sagledavanje američkih interesa i smanjivanje obaveze na onim područjima koja nisu primarna za američku sigurnost i američke pozicije. Zapadna Evropa i Zapadna hemisfera čine osnov permanentnih američkih interesa i na tom polju neoizolacionisti ne traže nikakva smanjenja veza jer su uvjereni u potrebu američkog prisustva na tim područjima. Međutim, veliki prostori novih zemalja po njihovom miš-

² Cit. prema: R. Steel, *Pax Americana*, New York 1970. S. 304.

³ Profesor S. Huntington jedan je od glavnih pobornika te tzv. cikličke teorije prema kojoj se otprilike svakih 25 godina javlja intenzivniji američki interes za svjetska zbivanja, da bi nakon toga raspona vremena ponovno počeo padati.

ljenju spadaju u kategoriju sekundarnog američkog interesa koji ne treba nikako stavljati u prvi plan, izlažući se automatski angažiranju američke vojne sile u održavanju nestabilnih prijateljskih režima.

S druge strane, globalisti, vjerni dosadašnjim postavkama o karakteru američke vanjske politike i njezinim misionarskim zadacima, vide i dalje svijet kao značajno poprište borbe, između tzv. slobodnog svijeta predvođenog snažnim SAD i komunističkog bloka, u kojoj je nemoguće ispustiti i jedan pedalje zemlje jer bi on automatski poptao pod utjecaj suprotne sile. Smanjenje obaveza i američki direktni smanjeni angažman ne bi samo značili pobjedu suprotne ideologije već bi isto tako znatno smanjili američku ulogu u svijetu i znatno bi uzdrmali povjerenje u američku spremnost da se i dalje nalaze na čelu boraca za novi tzv. slobodni svijet.

Te osnovne premise s kojima se operira u tom novom naporu da se pronađe mjesto za Ameriku u suvremenom svijetu i točno naznače njezine obaveze, dio su šireg političkog revaloriziranja koje ima isto tako značajna ideološka obilježja. Globalisti su i danas vjerni ustaljenom i tradicionalnom shvaćanju o identitetu američkih interesa i interesa velikog dijela svjetske zajednice; konkretni zadaci dosadašnjeg američkog djelovanja što su se svodili ili na obranu slobodnog svijeta od širenja sovjetske ili komunističke ekspanzije ili stvaranja stabilnog svijeta u kome SAD mogu slobodno djelovati, trebali bi i dalje tvoriti glavne pravce akcije.

Drugi pravac razmišljanja stoji svakako znatno bliže realnostima suvremenog svijeta i spreman je da prihvati rezultate i posljedice američkog smanjenja interesa na drugorazrednim točkama. Za neoizolacioniste središnji sukob između kapitalizma i komunizma danas ima drugačija označja i drugačiju vrijednost nego prije desetak godina; oni su svjesni da suprotni blok više ne egzistira kao cjelina i da nema izgleda da bi u skoro vrijeme suprotna ideologija mogla biti toliko snažna i jedinstvena da bi mogla ugroziti interese onim dijelovima svijeta gdje bi trebao opasti izravni američki angažman. Znatno opreznije, ispitujući karakter američkog interesa i današnjeg svijeta, pobornici ovog pristupa američkoj politici tvrde da je ideologija znatno izgubila na svom značenju i da se američki državni interesi neće naći ugroženi ukoliko u stanovitom dijelu novih zemalja dođe do stvaranja režima sa suprotnom ideološkom osnovom, jer su ta područja irelativna za američku sigurnost, a s druge strane praksa dosadašnjih odnosa jasno pokazuje da s nizom socijalističkih država postoje mogućnosti za normalno odvijanje odnosa bez obzira na različit karakter njihovog društveno-političkog uređenja.

Uz ta dva osnovna pravca promatranja vanjske politike SAD na bazi teorije nacionalnog interesa javljaju se i razmišljanja o sferama utjecaja kao stabilnom elementu odnosa između supersila. Tvrđi se da u vrijeme napora za realizacijom šireg *détente*-a supersila one imaju prava, pa čak i dužnost, da ustvrde svoje vitalne interese kako bi se

točno znalo gdje leži demarkaciona linija angažmana.⁴ Tako bi se područje Kariba moralo smatrati isključivim rezervtom SAD, dok bi Istočna Evropa to isto trebala značiti za Sovjetski Savez. Ta podjela trebala bi biti normalna i stalna kategorija daljnjeg djelovanja supersila i ona bi istodobno unijela elemenat stabilnosti u međunarodne odnose, jer bi svaka supersila unutar svoje zone bila slobodna i sasvim sigurna da se tamo neće pojaviti nečiji suprotni interesi i utjecaji. Koliko se taj model međunarodnih odnosa može dugo održati i u kolikom stupnju je moguće odrediti striktno granice između supersila, između dvije supersile i ostalih država koje također pretendiraju na stvaranje svojih sfera utjecaja, sasvim je drugo praktično pitanje na koje pobornici ovakvog načina razmišljanja ne daju odgovor. Istodobno, u njihovom jednostavnom shvaćanju realpolitik nema nikakvog mjesta za suverenu ulogu naroda i država, što se nalaze u tim sferama utjecaja, te se njih zapravo promatra kao puke objekte međunarodnih transakcija velikih sila.

Ali svi ovi pristupi američkoj vanjskoj politici, bez obzira na razlike u naznaci konkretnih ciljeva i sredstava što bi trebalo upotrijebiti u stvaranju novog američkog angažmana, dio su jednog znatno šireg ubrzanog gibanja unutar SAD. Globalisti s pokušajima da se opravdaju dosadašnji potezi i da se održi politika globalnih angažmana, neoizolacionisti svjesni realnosti suvremenog svijeta i potreba i mogućnosti da se smanji američko prisustvo naročito na nekim točkama trećeg svijeta i pobornici sfera utjecaja kao modela stabilnosti, tjerani su dinamikom unutrašnjeg gibanja u kome vijetnamski sukob dobiva posebno mjesto, te ga je danas nemoguće odvojiti od zbivanja na američkoj unutrašnjoj sceni.

Vijetnam je za Ameriku postao najveća opsesija i ogromna dilema. Taj najduži rat u američkoj povijesti, od koga je jedino duže trajala američka revolucija, znatno je izmijenio Ameriku, utjecao je na drugačije promatranje svijeta i američke uloge kao i odnosa između vanjske politike i onoga što se dešava kod kuće.

Usporedo s neuspjehom vojnih napora da se skrši otpor malog i siromašnog azijskog naroda, bitno su se korigirala i mijenjala shvaćanja o ulozi američke politike i njezinim konkretnim mogućnostima. Od Ken-

⁴ Pišući u povodu agresije na Dominicanu i pokušavajući da se opravda ta, akcija W. Lippman je postavio model sfera utjecaja kao logičku alternativu globalizmu: »To je normalno, a ne abnormalno za veliku silu da inzistira da unutar njezine sfere utjecaja niti jedna niti druga velika sila neće vršiti neprijateljsku agresiju ili političke akcije. Otkada smo mi izašli iz izolacije, početkom ovog stoljeća, američka vanjska politika rukovodila se pogrešnom ocjenom da s obzirom na to da je ovaj svijet jedan, sfere utjecaja predstavljaju naslijeđeno zlo i da su zastarjele... Ustvari iskustvo će uskoro pokazati istinu da su sfere utjecaja fundamentalne u prirodi međunarodnog društva. Velike sile spriječit će invaziju u njihove sfere utjecaja... Priznavanje sfera utjecaja je istinita alternativa globalizmu. To je alternativa komunističkom globalizmu koji proklamira univerzalnu revoluciju. To je alternativa antikomunističkom globalizmu koji obećava da će se boriti protiv komunističkih ratova svuda. Prihvaćanje sfera utjecaja je dominantan osnov détente-a u Evropi između Sovjetskog Saveza i Zapada. Eventualno će to stvoriti formulu koegzistencije između Crvene Kine i Sjedinjenih Država«.

W. Lippman, New York Herald Tribune, May 5, 1965.

nedya, koji je tvrdio da će SAD podnijeti bilo koje žrtve da osiguraju slobodu, pa preko Johnsonovog samouvjerenog tvrđenja da je dužnost Amerike da pokaže put oslobođenja čovjeka, tekao je dug proces američke eskalacije sukoba, u kojoj je eskalirao broj ljudskih života palih na bojištima Vijetnama; pojačana je vojna potrošnja i smanjeno povjerenje u vrijednost ciljeva američke vanjske politike. Nixonove riječi »mi ne možemo nametati ideale drugima i sami sebe zvati mirotvorcima«⁵ bez obzira na formalnu vrijednost mogu služiti kao najbolji putokaz praktičnog kretanja američke politike u zauzimanju novog i realnijeg pravca sudjelovanja američke uloge u svijetu.

Dužinom svog trajanja, svojom cijenom plaćenom ljudskim životima, dolarima, kao i moralnim refleksima unutar zemlje, Vijetnam je postao središnji događaj američke politike na vanjskom i unutrašnjem planu i najbolji pokazatelj mogućnosti realnog američkog djelovanja u novim uvjetima. Taj »mali prljavi rat« iz osnova je uzdrmao Ameriku, pospiješio je čitav niz procesa koji su polagano sazrijevali i znatno je podijelio američku naciju. U velikoj mjeri proizvod globalnog Kennedyevog promatranja američke uloge u svijetu, Vijetnam je trebao biti prvi eksperimentat novog suočavanja snaga u doba postojanja koncepcije masovne odmazde kojom se u normalnim uvjetima isključivala mogućnost nuklearnog sukoba između supersila.

Kao prvi primjer lokalnog rata Vijetnam je postao poligon akcije i točka u kojoj se nije smjela pomjeriti granica ideološkog balansa snaga. Kennedy i njegovi savjetnici bili su duboko uvjereni da je globalni interes Amerike i slobodnog svijeta da se u doba postojanja snažnog, ali neupotrebljivog nuklearnog oružja posebna pažnja treba da prida revolucionarnim pokretima i da ih se tretira kao one elemente koji ugrožavaju opći balans snaga između dva suprotna sistema. U borbi za zemlje trećeg svijeta, odnosno oblike njihovog razvoja, vijetnamski primjer trebao je pokazati kako je Amerika spremna da se uz pomoć specijalno obučanih snaga za borbu protiv revolucije obračuna sa svim pokušajima radikalnog rješavanja nacionalnog opredjeljenja, koje ne prihvaća američki zamišljeni model izgradnje novih zemalja. Liberalni Kennedyevi savjetnici snagom oružja htjeli su odvratiti sve ostale nove zemlje od prihvaćanja revolucionarnog puta, nudeći američku pomoć kao cijenu održavanja balansa i zahtjev za uklapanje u sistem »slobodnog svijeta«.

Na taj način, kao vizija liberalne administracije, Vijetnam je ubrzo pretvorio globalizam američke retorike u program nacionalne akcije i namjerno je postao primjer liberalne međunarodne reforme Kennedyeve i kasnije Johnsonove administracije, a bio je nošen uz pomoć zelenih bereta kao glavni štit protiv »azijskog komunističkog modela radikalne nacionalne transformacije«⁶

Pojačani otpor Vijetnamaca još više je ubrzao pripreme Pentagona koji je postao ona snaga izrasla iz rata i sada već sprema da sama stvara nove ratove. Izjavljujući da su SAD sigurne u svoje moralne ciljeve i da

⁵ Richard Nixon Report to Congress, February 18, 1970. »United States Foreign Policy for the 1970's: A New Strategy for Peace«.

⁶ W. Pfaff, »The Decline of Liberal Politics«, Commentary, October 1969.

Amerika ne smije biti zaplašena da učini ono što treba učiniti da bi se sačuvalo ovaj »posljednji mir koji čovjek mora dobiti ili izgubiti«, predsjednik Johnson je naredio u veljači 1965. bombardiranje DR Vijetnama; četiri mjeseca kasnije američke vojne snage ušle su u borbu, a već slijedećeg mjeseca njihov broj je povećan sa 75—125 tisuća. Ubrzo je nekadašnjih 16.000 Kennedijevih »savjetnika« dostiglo cifru od pola milijuna supermoderno naoružanih vojnika, a Vijetnam je postao pravi američki rat.

Razlozi kojima je ovaj ogromni vojni pohod dosada pravdan veoma su raznoliki i u njima nikada nije bilo jedinstvene logike razmišljanja. U svakom slučaju povoljno riješena kubanska kriza, prednost SAD na polju raketno-nuklearnog oružja i pojačani razvoj konvencionalnih snaga činili su osnovu u naporima da se jugoistočna Azija zadrži kao značajna antikomunistička točka.

Šaroliki splet različitih eksplikacija što se godinama izmjenjuju u različitom kontekstu svjetskih i američkih zbivanja najbolji je primjer globalnog razmišljanja u kojem bez obzira na izmjenu nosilaca navodne opasnosti, njihovu povezanost sa suprotnom snagom ili realno postojećih izgleda za pobjedu, potreba pronalaženja neprijatelja ostaje uvijek kao značajna nužnost objašnjenja američkog angažmana u tom prostoru. U tom duhu još 1950. godine Dean Acheson je upozorio Ameriku da se ne smije dozvoliti da »sovjetski imperijalizam dominira Jugoistočnom Azijom«⁷, a 1954. godine, Richard Nixon u svojoj analizi međunarodnih odnosa ustvrdio je da je Japan »glavni cilj« komunista u Indokini. Osvajanje područja tako važnih za japansku ekonomiju učinilo bi od Japana sovjetskog satelita⁸. Glavni savjetnik predsjednika Johnsona W. W. Rostow konstatirao je da je borba naroda Indokine protiv francuske okupacije bila vođena na osnovu »direktiva iz Moskve«. U eksplikacijama ove vrste Sovjetski Savez bio je prikazan kao glavni krivac i glavna opasnost američkim interesima koga je potrebno i na području jugoistočne Azije odlučno suzbijati.⁹

Međutim, kako se razvoj događaja na tom zapaljivom području kretao drugačijim tokovima i kako su se u SAD mijenjale stanovite percepcije o sovjetskoj vojnoj snazi i sposobnosti SSSR-a da postane druga supersila, mijenjala su se i razmišljanja o stvarnom subjektu jugoistočne konfrontacije protiv koga se treba boriti. U White Paperu State Departmenta iz 1961. godine, isticalo se da taktika Viet Konga nije nova i da je ona već oprobana u Malaji, Grčkoj, Filipinima i na Kubi.¹⁰ Iz tog se mogao izvući zaključak da je glavna snaga i ujedno nosilac aktivnosti Viet Kong koji istodobno predstavlja i tzv. agresora.

Usporedo s pojačanom američkom eskalacijom sukoba i naporima da se prenese napade i na DR Vijetnam, samo četiri godine kasnije u novoj analizi State Departmenta isticalo se da je sukob u Vijetnamu

⁷ D. Acheson, cit. prema: M. Gittleman (ed.) Vietnam: History, Documents and Opinions on a Major World Crisis, Baltimore 1965. S. 89.

⁸ Ibid, S. 90—92.

⁹ W. Rostow, View From the Seventh Floor, New York 1964. S. 149.

¹⁰ Department of State Publication 7308, December 1961.

»nova vrsta rata« i da to nije neka nova Grčka, Malaja ili Filipini, da to nije »spontani i lokalni ustanak protiv konstituirane vlade«. U Vijetnamu je komunistička vlada stavila sebi u zadatak da potčini suvereni narod susjedne države. Da bi postigla taj cilj ona upotrebljava sve raspoložive izvore da izvrši brišljivo planirani program tajne agresije.¹¹ U doba prenošenja na Sjever takav zaključak, iz koga se moglo vidjeti da je Hanoj agresor i da FLN navodno predstavlja samo sjevernovijetnamsku »marionetu«, bio je ponovno sastavni dio šire kampanje za objašnjavanje američke uloge i obranu poteza Johnsonove administracije.

Tražeci izlaz iz već tako eskaliranog sukoba, u kome ipak nije bilo niti vojne niti političke pobjede, potraženi su novi razlozi što bi mogli opravdati američko prisustvo i istodobno sve vidljiviji promašaj akcije. Prebacujući glavnu krivicu za američki neuspjeh na NR Kinu, predsjednik Johnson je izjavio: »Rat je započela komunistička Kina. Njezin cilj je osvojiti Jug, poraziti američku silu i proširiti azijski dominion komunizma,¹² a sekretar McNamara bo je još jasniji u svojoj analizi tvrdeći da je za NR Kinu »pobjeda Hanoja prvi korak u pravcu eventualne kineske hegemonije nad dva Vijetnama i Jugoistočnom Azijom i u pravcu eksploatacije nove strategije u drugim dijelovima svijeta«.¹³

Na kraju postavlja se pitanje koga treba smatrati agresorom i protiv kojih snaga se bori vojna mašina SAD? Glavni krivci mijenjani su dosada nekoliko puta od sovjetskih ekspanzionističkih ciljeva, zatim vijetnamskih ustanika, te agresora sa Sjevera i kineske pojačane penetracije; došlo se na kraju do isticanja prilično nedefiniranog azijskog komunizma koji ima središte u Pekingu i koji je istodobno u razvojnom usponu, te sve više prijeti da svoju strategiju akcije također zaodjene u plaš globalizma i suprotstavi se američkim interesima.

Zbog toga je svakako u pravu profesor M. Parenti koji odlučno kritizirajući dosadašnju američku politiku u tom dijelu svijeta, tvrdi: »U Vijetnamu kao i u bilo kom drugom mjestu našeg izbora, agresor je bio svatko koga smo mi naznačili, cilj je ono što smo mi zamislili, a nesigurnost našeg kursa suočena je samo sa sigurnošću naših presumpcija«.¹⁴

Na bazi svoje sile Sjedinjene Države su u poslijeratnom razdoblju postavile globalne ciljeve svojih interesa, one su istodobno preuzele i ogromnu odgovornost prema drugim zemljama nastojeći da se nova američka uloga uklapa u borbu protiv djelovanja svih snaga što mogu ometati suvereno američko djelovanje. U jeku antikomunističkog pohoda E. J. Hoover je tvrdio da je Ameriku bog izabrao i naznačio njezino mjesto u borbi protiv komunizma, a prema Dean Rusku »Sjedinjene Države su se posvetile izgradnji svjetskog poretka ... miroljubivog

¹¹ Department of State Publication 7839.

¹² New York Times 29. July 1965.

¹³ McNamara, cit. prema: M. Parenti, The Anti-Communist Impulse ... op. cit. S. 209.

¹⁴ Ibid, S. 218.

poretka što je siguran za slobodu».¹⁵ U tom novom svjetskom poretku cilj Amerike izjednačavao se s pobjedom čitavog čovječanstva, odnosno sa »svjetskom pobjedom slobode«.

Raspolažući ogromnom silom i novim širokim ciljevima vanjska politika SAD, koja je bila u konstantnom porastu angažmana, išla je stalno uzlaznom linijom zadovoljavajući dugo vremena i unutrašnja i vanjskopolićka traženja. Pri tom sve širem postavljanju vanjskopolićkih ciljeva nije se gubila iz vida snaga Sjedinjenih Država, njihovo ogromno bogatstvo i sposobnost da udovoljavaju preuzetim obvezama. Izražavajući i uvjerenje u tu golemu snagu Amerike i njezine globalne ciljeve predsjednik Johnson s ponosom je izjavljivao: »Mi posjedujemo polovicu kamiona u čitavom svijetu. Mi posjedujemo skoro polovinu radio aparata u svijetu. Mi posjedujemo trećinu elektrićne energije ...«. Ostali svijet bi — prema Johnsonovim rijećima — mijenjao mjesto sa SAD ... i ja bih volio vidjeti njih da uživaju blagostanje koje mi imamo. Ali nemojte im pomogati da oni zamijene naša mjesta, jer ja ne bih želio biti tamo gdje su oni».¹⁶ Za mnoge Amerikance to je svakako bio središnji problem: saćuvati ogromni svjetski angažman, ali ne dozvoliti drugima da zauzmu amerićke pozicije.

Globalno prisustvo i široke aktivnosti u svijetu, te napori za održavanjem »zakona i poretka« u zemlji trebali su tvoriti središnje toćke dugoroćnog amerićkog djelovanja. Ali pod utjecajem dugogodišnje vijetnamske agonije oba elementa poćela su dobivati sve manje znaćenje. Pod pritiskom unutrašnjih problema vanjskopolićki angažman poprimio je konkrećnu manju vrijednost, a, s druge strane, neuspjeli vanjskopolićki potezi u Jugoistoćnoj Aziji ubrzali su unutrašnju krizu. Bolni refleksi Vijetnama otvorili su ne samo Americi već i čitavom svijetu jednu drugu sliku Amerike. »U našem drušćtu — pisao je profesor M. Parenti — nevićeno blagostanje ide ruku pod ruku s nedovoljnom medicinskom brigom, urbanom dekadencijom, nezaposlenoću, nejednakim obrazovnim mogućnostima, kaotićnim javnim transportom, opljaćkanim i zagaćenim prirodnim izvorima ... ukraćko to je drušćto»¹⁷ u kome je tehnologija najrazvijenija i njezina zloupotreba najsravnija«.

Vijetnam je, promatran u tom kontinuitetu, došao ne samo kao izraz neuspjelih globalnih mišljenja, već isto tako i kao veliko upozorenje da bez obzira na svu snagu i bogatstvo Sjedinjene Države imaju mnogo toga da ućine u svojoj vlastitoj kući. Puna tri desetljeća Amerika je angažirana širom svijeta. U brojnim vojnim, polićkim i ekonomskim savezima SAD su bile glavni inspirator, nosilac i zašćitnik velikog broja zemalja. Vijetnamski rat nije naravno izazvao teškoće Amerike, on je samo ubrzao proces što zahtijeva hitnu potrebu novog vrednovanja ne samo amerićke polićke već i uloge Amerike u svjetskim okvirima. Da bi se Sjedinjene Države otrgle od već uhodanih i tradicionalnih globalnih u kome je tehnologija najrazvijenija i njezina zloupotreba najsravnija«. fantazija teba poćeti — kako to piše R. Stal — sa usavršavanjem ljudske

¹⁵Cit. prema: E. Stillman, W. Pfaff, Power and Impotence ... op. cit. S. 6.

¹⁶ L. Johnson, cit. prema: M. Parenti, The Anti-Communist ... op. cit. S. 302.

¹⁷ M. Parenti, The Anti-Communist ... op. cit. S. 304—305.

rase unutar naših granica. Ima sigurno mnogo toga da se učini u društvu koje sto godina nakon oslobođenja robova nije u stanju da pruži Crncima punu jednakost, društvu koje potresa nasilje na ulicama ... društvu što je postiglo neviđeno materijalno bogatstvo, a bolesno je od debilne alijenacije, gdje se ideali američke demokracije utapaju u realnosti radikalnih predrasuda, gdje je individualna decentnost u konstantnom konfliktu sa društvenom neodgovornošću, gdje prosperitet nije osigurao ni pravdu, ni toleranciju, gdje privatno bogatstvo dramatičnije sramotu javne prljavštine, gdje je blagostanje donijelo psihoanalitičare i gdje sila nosi uznemirenost i strah.¹⁸

Nemoguće je danas govoriti o američkom izolacionizmu i pokušajima da velike Sjedinjene Države, koje su tri desetljeća jedna od glavnih aktera međunarodnih odnosa, napuste međunarodnu dinamiku i povuku se isključivo u rješavanje svojih vlastitih unutrašnjih problema. Amerika je prva supersila, američki utjecaj i interesi veoma su snažni i, bez obzira na sadašnji donekle nizzlazni trend aktivnosti, SAD i dalje ostaju kao veliki i značajni akter međunarodnih odnosa. Američka sila, ogromno bogatstvo i tehnološki napredak realno su prisutne kategorije koje su nastale u specifičnom ambijentu suvremenog svijeta i njih je nemoguće izdvojiti iz sadašnjosti i budućnosti međunarodne zajednice. Ta velika zemlja mnogim svojim rješenjima na privrednom i tehnološkom polju ima mnogo toga pružiti drugim zemljama i američki uzor poslužio je na stanovitim područjima kao veoma pozitivno i drgocjeno iskustvo. Zbog toga sadašnja američka debata o vanjskoj politici, njezinim ciljevima i objektivno postojećim sredstvima ima veliko značenje za daljnji pravac američke akcije u svijetu. Unutrašnja i vanjska politika spojili su se u jedinstven konglomerat odnosa iz koga je danas nemoguće izvući odvojeno jedan od ta dva sastavna dijela, tako da će nagomilane unutrašnjopolitičke probleme biti potrebno rješavati usporedo.

Sedamedesete godine postale su za SAD prijelomnim razdobljem u kome treba izvršiti i odlučnu revalorizaciju politike i suočiti se s mnogim neugodnim realnostima današnjeg svijeta, koje je bolje prihvatiti što prije. Velika Amerika sa sređenom unutrašnjom situacijom mogla bi i danas čitavom svijetu pružiti veoma mnogo novog i korisnog; ta zemlja, koja predstavlja šarolik amalgam različitih nacija, rasa i nastojanja, u mirnijoj internoj situaciji ponovno bi mogla biti atraktivna.

Zbog toga, radikalne reforme u kojima će se mijenjati stari mitovi i prilagođavati akcije novim realnostima međunarodnog života i američkog unutrašnjeg razvoja, moraju nužno činiti prvi korak u naporima da se izbori novo značajno mjesto za Ameriku. Ako ta korjenita transformacija ciljeva i interesa započne što prije, to će biti bolje i za Ameriku i za suvremeni svijet u kome Amerika živi i bespovratno djeluje.

¹⁸ .RSteel, Pax Americana ... op. cit. S. 348—349.